

Chapter 1

Funkce více promenných - uvod

Příklad 1.1. Urcete a nakreslete definicni obor, obor hodnot a vrstevnice nasledujících funkcí. Pro $c \in R_f$ definujeme vrstevnici funkce f odpovídající hodnotě c nasledovne:

$$M_c := \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; f(x, y) = c\} = f^{-1}(\{c\}).$$

(a) $f(x, y) := x + \sqrt{y}$:

$$D_f = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; y \geq 0\},$$

$$R_f = \mathbb{R},$$

$$M_c = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; y = (c - x)^2 \wedge c \geq x\}, c \in R_f.$$

(b) $f(x, y) := \frac{y}{x}$:

$$D_f = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; x \neq 0\},$$

$$R_f = \mathbb{R},$$

$$M_c = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; y = cx\}, c \in R_f.$$

(c) $f(x, y) := x^2 + y^2$:

$$D_f = \mathbb{R}^2,$$

$$R_f =]0, +\infty),$$

$$M_c = S(\mathbf{o}, \sqrt{c}), \text{ kruznice o stredu } \mathbf{o} \text{ a polomeru } \sqrt{c}, c \in R_f.$$

(d) $f(x, y) := x^2 - y^2$:

$$D_f = \mathbb{R}^2,$$

$$R_f = \mathbb{R},$$

$$M_c : \text{ hyperboly, } c \in R_f.$$

(e) $f(x, y) := \sqrt{xy}$:

$$D_f = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; xy \geq 0\},$$

$$R_f =]0, +\infty),$$

$$M_c = \left\{ [x, y] \in \mathbb{R}^2; y = \frac{c^2}{x} \right\}, c > 0,$$

$$M_0 = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; xy = 0\}, \text{ osy } x \text{ a } y.$$

$$(f) \ f(x, y) := \sqrt{1 - x^2 - y^2}:$$

$$D_f = \overline{B(\mathbf{o}, 1)},$$

$$R_f = \langle 0, 1 \rangle,$$

$$M_c = S(\mathbf{o}, \sqrt{1 - c^2}), \text{ kruznice o stredu } \mathbf{o} \text{ a polomeru } \sqrt{1 - c^2}, \ c \in R_f.$$

$$(g) \ f(x, y) := \frac{1}{\sqrt{x^2 + y^2 - 1}}:$$

$$D_f = (\overline{B(\mathbf{o}, 1)})^C,$$

$$R_f = (0, +\infty),$$

$$M_c = S\left(\mathbf{o}, \sqrt{c^{-2} + 1}\right), \text{ kruznice o stredu } \mathbf{o} \text{ a polomeru } \sqrt{c^{-2} + 1}, \ c \in R_f.$$

$$(h) \ f(x, y) := \sqrt{(x^2 + y^2 - 1)(4 - x^2 - y^2)}:$$

$$D_f = \overline{B(\mathbf{o}, 2)} \setminus B(\mathbf{o}, 1),$$

$$R_f = \left\langle 0, \frac{3}{2} \right\rangle,$$

$$M_c = S\left(\mathbf{o}, \sqrt{\frac{5 + \sqrt{9 - 4c^2}}{2}}\right) \cup S\left(\mathbf{o}, \sqrt{\frac{5 - \sqrt{9 - 4c^2}}{2}}\right), \ c \in R_f.$$

$$(i) \ f(x, y) := \sqrt{1 - (x^2 + y^2)^2}:$$

$$D_f = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; \ -1 - x^2 \leq y \leq 1 - x^2\},$$

$$R_f = \langle 0, 1 \rangle,$$

$$M_c = \left\{[x, y] \in \mathbb{R}^2; \ y = \pm\sqrt{1 - c^2 - x^2}\right\}, \ c \in R_f.$$

$$(j) \ f(x, y) := \sqrt{\sin(x^2 + y^2)}:$$

$$D_f = \bigcup_{n=0}^{\infty} \left(\overline{B\left(\mathbf{o}, \sqrt{(2n+1)\pi}\right)} \setminus B\left(\mathbf{o}, \sqrt{2n\pi}\right) \right),$$

$$R_f = \langle 0, 1 \rangle,$$

$$M_c = \bigcup_{n=0}^{\infty} \left(S\left(\mathbf{o}, \sqrt{2n\pi + \arcsin(c^2)}\right) \cup S\left(\mathbf{o}, \sqrt{(2n+1)\pi - \arcsin(c^2)}\right) \right), \ c \in R_f.$$

$$(k) \ f(x, y) := \text{sign}(\sin(x) \sin(y)):$$

$$D_f = \mathbb{R}^2,$$

$$R_f = \{-1, 0, 1\},$$

$$M_c : \text{ sachovnice}, \ c \in R_f.$$

$$(l) \ f(x, y) := |x| + y:$$

$$D_f = \mathbb{R}^2,$$

$$R_f = \mathbb{R},$$

$$M_c = \{[x, y] \in \mathbb{R}^2; \ y = c - |x|\}, \ c \in R_f.$$

Příklad 1.2. Naleznete definicni obor a rozhodnete o spojitosti funkce $\frac{\cos(xy)}{\sqrt{x^2+y^2}}$.

Poznamka 1.3. Funkce $f(x, y) := \rho_e(x, y) : \mathbb{R}^{2n} \rightarrow \mathbb{R}$ je spojitá.

Proof. Z definice metriky plyne, že

$$\rho_e([x_0, y_0], [x_1, y_1]) \geq \max\{\rho_e(x_0, x_1), \rho_e(y_0, y_1)\}.$$

Pak dvojím použitím trojuhelníkové nerovnosti obdržíme

$$\begin{aligned} |f(x_0, y_0) - f(x_1, y_1)| &= |\rho_e(x_0, y_0) - \rho_e(x_1, y_1)| \\ &\leq |\rho_e(x_0, y_0) - \rho_e(x_0, y_1)| + |\rho_e(x_0, y_1) - \rho_e(x_1, y_1)| \\ &\leq \rho_e(y_0, y_1) + \rho_e(x_0, x_1) \leq 2\rho_e([x_0, y_0], [x_1, y_1]), \end{aligned}$$

z čehož plyne, že f je spojitá. □

Příklad 1.4. Necht $n \in \mathbb{N}$ a funkce $f, g : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ jsou spojité v bode $a \in \mathbb{R}$. Pak funkce $F(x) := \max\{f(x), g(x)\}$ je rovněž spojitá v bode a .

Proof. Bud $\varepsilon > 0$ libovolné, hledáme $\delta > 0$ takové, že $|F(x) - F(a)| < \varepsilon$ pro všechna $x \in B(a, \delta)$. Pokud $f(a) > g(a)$, tak nalezneme (ze spojitosti f a g) $\delta_0, \delta_1, \delta_2 > 0$, že

$$\begin{aligned} \forall x \in B(a, \delta_0) : |f(x) - f(a)| &< \varepsilon, \\ \forall x \in B(a, \delta_1) : f(x) &> \frac{f(a) + g(a)}{2}, \\ \forall x \in B(a, \delta_2) : g(x) &< \frac{f(a) + g(a)}{2}. \end{aligned}$$

Položíme $\delta := \min\{\delta_0, \delta_1, \delta_2\}$ a jsme hotovi. Příklad $f(a) < g(a)$ se dokáže obdobně. Pokud $f(a) = g(a)$, tak nalezneme (ze spojitosti f a g) $\delta_0, \delta_1 > 0$, že

$$\begin{aligned} \forall x \in B(a, \delta_0) : |f(x) - f(a)| &< \varepsilon, \\ \forall x \in B(a, \delta_1) : |g(x) - g(a)| &< \varepsilon. \end{aligned}$$

Položíme $\delta := \min\{\delta_0, \delta_1\}$ a jsme hotovi. □

Příklad 1.5. S použitím V11 (a také V2, V5) rozhodnete, zda následující množiny jsou otevřené, či uzavřené.

- (a) $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + \sin(xyz^3) > \cos(y^2)\}$: otevřená,
- (b) $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + \arctan(xe^yz^3) \leq \sin(y^2)\}$: uzavřená,
- (c) $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 + \cos(x^2yz^3) = 5 + e^{y^2}\}$: uzavřená,
- (d) $M := \{[x, y, z] \in \mathbb{R}^3; x^2 > \sin(xy^2) \wedge (y^2 < \cos(z) \vee x < y)\}$: otevřená.

Poznamka 1.6. Množina

$$\begin{aligned} M := \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; \sin\left(xe^{x^2y}\right) > \cos\left(\arctan(z)y^2\right) \right. \\ \left. \wedge \left(\exists k \in \mathbb{N} : |x^2 + xy^2z^3| \in \left(k, k + \frac{1}{k}\right) \right) \right\} \end{aligned}$$

je otevřená.

Proof. Položime

$$\begin{aligned} A &:= \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; \sin(xe^{x^2y}) > \cos(\arctan(z)y^2) \right\}, \\ B &:= \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; \exists k \in \mathbb{N} : |x^2 + xy^2z^3| \in \left(k, k + \frac{1}{k}\right) \right\}, \\ B_k &:= \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; |x^2 + xy^2z^3| \in \left(k, k + \frac{1}{k}\right) \right\}, \quad k \in \mathbb{N}, \\ B_k^1 &:= \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; |x^2 + xy^2z^3| - k > 0 \right\}, \quad k \in \mathbb{N}, \\ B_k^2 &:= \left\{ [x, y, z] \in \mathbb{R}^3; |x^2 + xy^2z^3| - k - \frac{1}{k} < 0 \right\}, \quad k \in \mathbb{N}. \end{aligned}$$

Pak dle (V11) jsou množiny B_k^1 a B_k^2 otevřené a tedy dle (V2) jsou otevřené i množiny $B_k = B_k^1 \cap B_k^2$. Z (V2) a $B = \bigcup_{k=1}^{\infty} B_k$ plyne, že množina B je rovněž otevřená. Otevřenost množiny M plyne opět z (V2) a $M = A \cap B$.

□

1.0.1 limity funkcí více proměnných

Postup řešení $\lim_{[x,y] \rightarrow [x_0,y_0]} f(x,y)$:

Nejprve se rozhodneme, zda budeme zkoušet dokazovat existenci či neexistenci. V případě, že nám jedno nepůjde, tak můžeme zkusit dokazovat to druhé.

Jeden z možných způsobů, jak se pokusit dokázat neexistenci: Nalezneme spojitě proste křivky (většinou přímky) ϕ_1 a ϕ_2 takové, že $\phi_i(0) = [x_0, y_0]$ a $\lim_{t \rightarrow 0} f(\phi_1(t)) \neq \lim_{t \rightarrow 0} f(\phi_2(t))$. Pokud by limita existovala, tak z věty o limite složené funkce plyne, že $\lim_{t \rightarrow 0} f(\phi_i(t)) = \lim_{[x,y] \rightarrow [x_0,y_0]} f(x,y)$.

Pokud dokazujeme existenci, tak je dobré nejprve najít vhodného kandidata na limitu (např. spočítat limitu po nějaké křivce viz. předchozí odstavec). Pokud již takového kandidata máme (předpokládejme, že je vlastní), pak jeden ze způsobů, jak dokázat, že $\lim_{[x,y] \rightarrow [x_0,y_0]} f(x,y) = A \in \mathbb{R}$ je nalezení vhodné funkce $g(x,y)$ takové, že $|f(x,y) - A| \leq g(x,y)$ na prstencovém okolí $[x_0, y_0]$ a pro kterou víme, že $\lim_{[x,y] \rightarrow [x_0,y_0]} g(x,y) = 0$ (například je spojitá v bode $[x_0, y_0]$ a $g(x_0, y_0) = 0$). V případě nevlastních limit (např. $+\infty$) lze postupovat obdobně. Hledáme “jednoduchou” funkci g , že $f(x,y) \geq g(x,y)$ na prstencovém okolí $[x_0, y_0]$ a $\lim_{[x,y] \rightarrow [x_0,y_0]} g(x,y) = +\infty$. Pro nalezení vhodného odhadu (funkci g) lze mnohdy využít mocninné nerovnosti (např. AG nerovnost).

Příklad 1.7. Rozhodnete, zda existují následující limity a pokud ano, tak je spočítejte.

- (i) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} \frac{x-y}{x+y}$. Ne: $x = 0, y = 0$.
- (ii) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} \frac{xy}{x^2+y^2}$. Ne: $x = 0, y = x$.
- (iii) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} \frac{x^2y}{x^2+y^2}$. Ano 0: $x^2 + y^2 \geq 2xy$.
- (iv) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} \frac{x^2y}{x^4+y^2}$. Ne: Nepomohou přímky, je třeba použít $x = 0, y = x^2$.
- (v) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} (x+y)^2 \sin\left(\frac{1}{\sqrt{x^2+y^2}}\right)$. Ano 0: Nulová krát omezená.

(vi) $\lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} \frac{(x+y)^2}{\sin(\sqrt{x^2+y^2})}$. And 0:

$$g(x, y) := \frac{(|x| + |y|)^2}{\sin\left(\frac{|x| + |y|}{\sqrt{2}}\right)} \geq |f(x, y)|, \quad t := |x| + |y| \neq 0, \quad [x, y] \neq [0, 0],$$

$$\varphi(t) := \frac{t^2}{\sin\left(\frac{t}{\sqrt{2}}\right)} = g(x, y), \quad \lim_{[x,y] \rightarrow [0,0]} |x| + |y| = 0,$$

$$\lim_{t \rightarrow 0} \varphi(t) = 0.$$